

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-75-5>

УДК 338.246.025.2

МАЛИЙ ТА СЕРЕДНІЙ БІЗНЕС: ВПЛИВ НА ФІНАНСОВУ СТІЙКІСТЬ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

SMALL AND MEDIUM-SIZED BUSINESSES: IMPACT ON THE FINANCIAL SUSTAINABILITY OF LOCAL COMMUNITIES

Єфімова Ганна Вікторівна

доктор економічних наук, професор,
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5271-2913>

Побережець Юрій Олександрович

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-4617-5216>

Iefimova Ganna, Poberezhets Yurii

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

У статті досліджено вплив малого та середнього бізнесу на фінансову стійкість територіальних громад України в умовах воєнного стану. Визначено катастрофічний вплив повномасштабної агресії на діяльність бізнесу, що призвело до зупинки частини підприємств, скорочення обсягу реалізації продукції та зайнятості. Незважаючи на це, сектор продемонстрував виняткову адаптивність, зберігаючи ключову роль у підтримці економіки. Проаналізовано динаміку кількості суб'єктів господарювання, зайнятості, обсягів реалізації продукції та податкових надходжень до місцевих бюджетів. Виявлено ключовий фінансовий внесок малого та середнього бізнесу у формування доходів місцевих бюджетів. Однак зазначено, що існує суттєва регіональна диференціація: частина громад має критично низький рівень фінансової стійкості. Визначено основні перешкоди для подальшого відновлення бізнесу та запропоновано механізми його підтримки.

Ключові слова: малий бізнес, середній бізнес, територіальні громади, фінансова стійкість, воєнний стан, податкові надходження, місцеві бюджети, економічне відновлення.

The article examines the impact of small and medium-sized businesses on the financial stability of territorial communities of Ukraine under martial law. The author identifies the catastrophic impact of full-scale aggression on the activities of small and medium-sized businesses, which led to the shutdown of some enterprises, a reduction in sales and employment. Despite this, the sector has demonstrated exceptional adaptability, retaining a key role in supporting the economy. The article analyzes the dynamics of the number of business entities, employment, sales volumes and tax revenues to local budgets. It is found that SMEs have retained a predominant share in the economy, in particular due to the flexibility of microenterprises, which quickly resumed operations. Despite the overall decline in business entities, the share of small and medium-sized businesses in employment and value added has increased, while large businesses have suffered significant losses. The key fiscal contribution of small and medium-sized businesses to local budget revenues has been identified. The personal income tax and the single tax remain the main sources of budget revenues, which confirms their crucial role for the financial capacity of communities. However, there is a significant regional differentiation: some communities have a critically low level of financial resilience due to the direct impact of the war, uneven infrastructure development, and economic imbalances. The main obstacles to further business recovery are identified, namely: macroeconomic uncertainty, unpredictability of government policy, lack of qualified personnel, limited access to finance, and low export activity. To overcome these barriers, the authors propose support mechanisms, including the creation of specialized infrastructure and legal frameworks, systemic financial assistance, optimization of the tax burden, and reduction of bureaucracy, which will strengthen the contribution of small and medium-sized businesses to economic recovery and financial stability of communities.

Keywords: small business, medium business, territorial communities, financial sustainability, martial law, tax revenues, local budgets, economic recovery.

Постановка проблеми. Мікро-, малі та середні підприємства є основою економіки України, вони становлять 99,98 відсотка всіх суб'єктів господарювання в Україні, забезпечують 74 відсотки всіх робочих місць і створюють 64 відсотки вартості [1]. Саме малий і середній бізнес є ключовим драйвером наповнення місцевих бюджетів завдяки прямому фіскальному впливу через сплату податків (єдиний податок, податок на прибуток, місцеві збори), а також опосередковано – шляхом створення робочих місць (що збільшує надходження від ПДФО та споживчих витрат), підтримки ланцюгів доданої вартості в регіоні через закупівлю місцевих послуг та сировини. Стабільні надходження від малого та середнього бізнесу дозволяють органам місцевого самоврядування фінансувати розвиток інфраструктури, освіти, медицини та соціальні програми, роблячи території економічно стійкими та привабливими для подальших інвестицій.

Актуальність дослідження полягає у визначенні пріоритетів підтримки МСБ як ключового механізму економічного відродження, враховуючи їхній вирішальний внесок у формування місцевих бюджетів та необхідність подолання системних викликів, які залишаються критичними для відбудови країни.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вплив малого та середнього бізнесу на фінансову стійкість територіальних громад України досліджували Сушкова О., Осадчий Є. [6], Добрунік Т. П. [7], Чекаловська Г., Короленко О. [8].

У статті Сушкової О., Осадчого Є. [6], проведено дослідження оцінки впливу малого і середнього бізнесу на характер і динаміку економічного розвитку та рівень фінансової спроможності територіальних громад різних рівнів в Україні.

Добрунік Т. П. [7] дослідила значущість застосування спрощеної системи оподаткування в умовах податкових трансформацій для стимулювання розвитку малого підприємства.

У своїх дослідженнях Чекаловська Г., Короленко О. [8] розглядають ключові аспекти ролі малого та середнього бізнесу в економічній стабілізації та відбудові України після війни.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри значний внесок зазначених науковців, в умовах безперервних змін економічного середовища, питання впливу малого та середнього бізнесу на

фінансову стійкість територіальних громад України потребують подальших досліджень.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є визначити вплив малого та середнього бізнесу на фінансову стійкість територіальних громад України, з урахуванням його адаптаційного потенціалу, податкового внеску та визначити основні перешкоди для відновлення бізнесу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Малий і середній бізнес зазнав значного впливу через повномасштабні воєнні дії в Україні та стикнувся з катастрофічними викликами: руйнування інфраструктури, перервані ланцюги поставок, масове переміщення населення (звільнення робочої сили та зменшення споживачів), енергетична нестабільність та обмеження доступу до фінансування. Таким чином, 31,7 відсотка підприємств повністю або майже повністю припинили свою діяльність, а решта компаній, що працювали, зазнали падіння обороту на 31,2% порівняно з 2021 роком. Це призвело до 29-відсоткового падіння ВВП України за перший рік війни [1].

За аналізований період спостерігається суттєве скорочення кількості суб'єктів малого та середнього підприємництва в Україні: на кінець 2022 року загальний показник становив 1 732 014 суб'єктів, з яких 1 671 558 мікропідприємств, тоді як за аналогічний період 2021 року було зареєстровано 1 955 638 суб'єктів МСБ, у тому числі 1 880 858 мікропідприємств. Порівняно з 2021 роком, загальна кількість суб'єктів МСБ зменшилася на 11,4%. Хоча у 2022 році спостерігався значний спад (загальна кількість підприємств впала з 1 956 248 до 1 732 508), частка малого та середнього бізнесу залишилася переважною (99,2% у 2021 та 2022 роках) та навіть зросла до 99,3% у 2023 році та становила 1 912 681 суб'єктів господарювання. Найбільша втрата спостерігалася серед великих підприємств (зменшення на 19% у 2022 році), що свідчить про їхню уразливість через складні логістичні ланцюги, масштабність активів та залежність від стабільної інфраструктури, порушеної воєнними діями. Малий та середній бізнес, особливо мікропідприємства (96,1% у 2021, 96,5% у 2022, 96,9% у 2023), продемонстрував виняткову гнучкість, адаптивність та життєздатність: він швидше відновився у 2023 році, практично досягнувши довоєнного рівня загальної чисельності та збільшивши свою частку (Табл. 1).

Скорочення кількості суб'єктів господарювання безпосередньо позначилося на зайня-

тості, призвівши до зменшення чисельності працівників. Проте навіть у воєнних умовах український малий та середній бізнес підтвердив свою ключову роль у зайнятості, виявивши більшу гнучкість і стійкість, ніж великий бізнес. Хоча загальна чисельність працівників у МСБ зменшилася з 7287436 у 2021 році до 6097695 у 2023 році, його частка в загальній зайнятості зросла з 81,6% до 82,2%. Мікропідприємства, зокрема, у 2023 році збільшили зайнятість на 261374 осіб (+10,1%) – на противагу великим підприємствам, які скоротили персонал ще на 45874 осіб у 2023 році в порівнянні з 2022 роком. Середні підприємства, попри найбільші відносні втрати за два роки (-21,3%), залишаються значним роботодавцем (Табл. 1).

Попри на падіння загального обсягу реалізації малого та середнього бізнесу у 2022 році до 7095608460,5 тис. грн. з 9849445173,7 тис. грн. у 2021 році, його частка залишилася високою (63,8% у 2022 проти 65,7% у 2021). У 2023 році малий та середній бізнес відновив обсяги до 8777908498,7 тис. грн., збільшивши частку до 64,7%. Середні підприємства у 2023 році збільшили обсяг реалізації продукції (товарів, послуг) до 6032664405,20 тис. грн., що на 22,1% вище за показник 2022 року (4938613543,40 тис. грн.) та перевищує рівень 2021 року (5931850723,80 тис. грн.). У малих суб'єктів господарювання, попри скорочення обсягу реалізації на 29,9% у 2022 році (з 3917594449,90 тис. грн. до 2156994917,10 тис. грн.), у 2023 зріс на 27,3% (до 2745244093,50 тис. грн.). Великі підприємства у 2022 скоротили реалізацію на 21,7% (з 5140366762,10 тис. грн. до 4024267101,20 тис. грн.), а у 2023 збільшили її на 19,2% (до 4796986398,90 тис. грн.), проте не досягнули показників докризового рівня (Табл. 1).

Незважаючи на загальне падіння доданої вартості економіки України у 2022 році на 17,1% (з 4431364557,10 тис. грн. до 3673571257,50 тис. грн.), у середніх підприємств зменшилась лише на 2,5% (з 1696355740,70 тис. грн. до 1654037414,20 тис. грн.), збільшивши свою частку з 38,3% до 45%. На противагу цьому великий бізнес скоротив додану вартість на 32,4% (з 1502083723,70 тис. грн. до 1014953244,10 тис. грн.), а його частка впала до 27,6%. У 2023 році малий та середній бізнес продовжив збільшувати додану вартість: середні підприємства збільшили її на 14,2%

(до 1889561948,60 тис. грн., 42,3% частки), а малий бізнес (включаючи мікропідприємства) збільшив на 25,5% (з 1004580599,20 тис. грн. до 1260884479,80 тис. грн.), досягнувши 28,2% частки, в тому числі відбулось зростання доданої вартості мікропідприємств на 39% (з 383207310,00 тис. грн. до 532822248,90 тис. грн.), підтверджуючи здатність швидко адаптуватися. Великий бізнес, хоча й зріс на 29,7% у 2023 році (до 1316698798,40 тис. грн.), лише частково відновив свою частку (29,5%) (Табл. 1).

Незважаючи на руйнівний вплив воєнних дій, МСБ продемонстрував виняткову стійкість, успішно адаптувалися до складної ситуації та зберіг фінансову стабільність. Це підтверджується позитивною динамікою їхніх податкових внесків: обсяги сплати єдиного податку (який сплачують виключно ФОП та юридичні особи на спрощеній системі) та податку на доходи фізичних осіб (ПДФО) не лише залишилися стабільними, але й зросли у 2023 році.

Дослідники Сушкова О. та Осадчий Є. [6] наголошують, що саме МСБ з найманими працівниками є основними платниками ПДФО до місцевих бюджетів, на відміну від податку на майно, який (за статистикою, переважно) сплачують як бізнес, так і громадяни.

Цю здатність до адаптації та активну діяльність під час макроекономічної нестабільності підкреслює й дослідниця Добрунік Т. П. [7], яка відзначає, що підприємці продемонстрували спроможність до активної підприємницької діяльності. Зокрема Чекаловська Г., Короленко О. [8] зазначають, що МСБ є основою економічного відновлення України, сприяючи створенню робочих місць, наповненню бюджету та забезпеченню сталого розвитку країни у післявоєнний період.

За даними аналізу виконання місцевих бюджетів, у 2023 році спостерігалось значне зростання доходів порівняно з 2022 роком, і це збільшення забезпечили переважно надходження від чотирьох податкових джерел:

- акцизного податку (+8,0 млрд. грн. або +63,3%) [9];
- податку на майно (+7,0 млрд. грн. або +19,1%) [10];
- податку на доходи фізичних осіб (+17,2 млрд. грн. або + 6,3%) [10];
- єдиного податку (+8,6 млрд. грн. або +18,2%) [10].

У 2023 році основну частину доходів місцевих бюджетів (72,7%) складали власні джерела, де податок на доходи фізичних осіб

Таблиця 1

Показники діяльності великих, середніх, малих та мікропідприємств

Суб'єкти господарювання	2021 рік		2022 рік		2023 рік	
Розподіл кількості діючих великих, середніх, малих та мікропідприємств						
Усього	од.	%	од.	%	од.	%
	1956248	100	1732508	100	1913193	100
великі	610	0,0	494	0,0	512	0,0
середні	17811	0,9	15037	0,9	14296	0,8
мали, з них мікропідприємства	1937827	99,1	1716977	99,1	1898385	99,2
	1880858	96,1	1671558	96,5	1853874	96,9
Розподіл кількості зайнятих працівників на великих, середніх, малих та мікропідприємств						
Усього	осіб	%	осіб	%	осіб	%
	8936128	100	7502325	100	7421758	100
великі	1648692	18,4	1369937	18,3	1324063	17,8
середні	2999712	33,6	2610134	34,8	2359786	31,8
мали, з них мікропідприємства	4287724	48	3522254	46,9	3737909	50,4
	3127387	35	2583509	34,4	2844883	38,3
Розподіл обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) великих, середніх, малих та мікропідприємств						
Усього	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
	14989811935,80	100	11119875561,70	100	13574894897,60	100
великі	5140366762,10	34,3	4024267101,20	36,2	4796986398,90	35,3
середні	5931850723,80	39,6	4938613543,40	44,4	6032664405,20	44,5
мали, з них мікропідприємства	3917594449,90	26,1	2156994917,10	19,4	2745244093,50	20,2
	2153538698,80	14,4	704033940,10	6,3	916647378,80	6,8
Додана вартість великих, середніх, малих та мікропідприємств						
Усього	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
	4431364557,10	100	3673571257,50	100	4467145226,80	100
великі	1502083723,70	33,90	1014953244,10	27,60	1316698798,40	29,50
середні	1696355740,70	38,30	1654037414,20	45,00	1889561948,60	42,30
мали, з них мікропідприємства	1232925092,70	27,80	1004580599,20	27,40	1260884479,80	28,20
	684924778,70	15,50	383207310,00	10,40	532822248,90	11,90

Джерело: розраховано авторами на основі [2; 3; 4; 5]

(ПДФО) та єдиний податок були головними компонентами, формуючи 44,3% та 8,6% відповідно від усієї суми доходів (включаючи трансферти) та значно перевищували внески будь-яких інших податків, що свідчить про їх вирішальну роль як ключових наповнювачів місцевих бюджетів (Табл. 2).

Дослідження Добрунік Т. П. [7] підтверджують, що єдиний податок залишався стабільним джерелом наповнення місцевих бюджетів навіть у 2022–2023 роках, зберігаючи позитивну динаміку (зростання на 18%

у 2023 році). Сушкова О. та Осадчий Є. [6] підкреслюють ключову роль малого та середнього бізнесу в економічному розвитку та наповненні місцевих бюджетів України, що підвищує фінансово-економічний потенціал територій. Проте вони зазначають, що розвиток і фінансова спроможність громад суттєво відрізняються через низку факторів: нерівномірне розміщення підприємств (що веде до диференціації податкової бази), політико-географічне положення, історичний та культурний розвиток, природно-кліматичні умови,

Таблиця 2

Доходи місцевих бюджетів 2022–2023 року (млрд. грн.)

Назва доходу	Фактично надійшло у 2022 році	% у загальній сумі	Фактично надійшло у 2023 році	% у загальній сумі
1. Усього доходів з урахуванням міжбюджетних трансфертів з державного бюджету, у тому числі:	555,2	100	652,6	100
1.1. міжбюджетні трансферти з державного бюджету	136,8	24,6	177,4	27,3
1.2. доходи без урахування міжбюджетних трансфертів з державного бюджету, з них:	418,4	75,4	475,2	72,7
Податок та збір на доходи фізичних осіб	272,2	49,0	289,4	44,3
Єдиний податок	47,2	8,5	55,8	8,6
Податок на майно	36,8	6,6	43,8	6,7
Власні надходження бюджетних установ	15,3	2,8	27,5	4,2
Орендна плата	18,4	3,3	22,4	3,4
Внутрішні податки на товари та послуги	13,1	2,4	22,4	3,4
Інші податки та збори	15,4	2,8	13,9	2,1

Джерело: розраховано авторами на основі [10]

екологічний стан, наявність транспорту, чисельність та вікова структура населення, а також стан соціальної інфраструктури.

Незважаючи на загальну позитивну динаміку податкових надходжень, значна частина громад (429, або 29.8% від загальної кількості) мають низький (247 громад, 17.2%) або критичний (182 громади, 12.7%) рівень фінансової спроможності (Табл. 3). Це обумовлено як безпосереднім впливом війни на прифронтові громади (особливо в Херсонській – 36 критичних громад, Запорізькій – 33, Луганській – 18, Донецькій – 13), так і проблемами в регіонах, віддалених від бойових дій (Чернівецька – 18, Закарпатська – 15, Івано-Франківська – 14, Рівненська – 13 критичних громад). Водночас,

495 громад (34.4%) демонструють високий рівень спроможності (лідерами є Київська – 54, Дніпропетровська – 48, Одеська – 44, Полтавська – 43 громади), а 314 (21.8%) – оптимальний (Табл. 3) [11].

Фінансова спроможність територіальних громад України безпосередньо залежить від стабільності та розвитку МСБ, проте критичною перешкодою залишається відсутність у країні сформованої інфраструктури для підтримки та розвитку бізнесу. Про це свідчать результати експертного опитування компанії Advanter Group [12].

Підприємці виділяють кілька ключових негативних факторів, що заважають відновленню та розвитку бізнесу: непрогнозованість

Таблиця 3

Оцінювання фінансової спроможності територіальних громад 2023 рік

Рівні спроможності ТГ	Загальна кількість ТГ з відповідним рівнем спроможності	% від загальної кількості ТГ
Високий	495	34,40%
Оптимальний	314	21,80%
Задовільний	200	13,90%
Низький	247	17,20%
Критичний	182	12,70%
Усього	1438	

Джерело: розраховано авторами на основі [11]

розвитку ситуації в Україні та на внутрішньому ринку (60,8%), непередбачуваність дій держави (58,9%), що може вплинути на стан бізнесу, збільшення неплатоспроможних клієнтів на внутрішньому ринку (51%), відсутність достатньої кількості кваліфікованих працівників (50,3%) і капіталу (33,8%), високі податки і збори (26,4), перешкоди з боку регуляторних та фіскальних органів(20,1), недоступність кредитних коштів (15,3), недоступність грантових програм (11,5) та інш. (рис. 1).

Український МСБ відчуває труднощі зі збутом переважно через низьку купівельну спроможність населення та недостатні експортні можливості. Проблеми зі зниженням купівельної спроможності стосуються 64% підприємств. Порівняно з аналогічними краї-

нами Центральної та Східної Європи, Україна має найнижчу частку експорту малих і середніх підприємств у загальному експорті, що пов'язано зі складнощами міжнародних торговельних операцій (митні процедури, розрахунки, податкова система), невизначеністю, відсутністю ноу-хау, орієнтацією на внутрішній ринок і міжкультурними відмінностями. Лише 17,9% МСБ займаються експортом, причому товари є низькорентабельними. Українські МСБ інвестують у НДДКР утричі менше, ніж європейські МСБ, через обмеження ресурсів та недостатню співпрацю між науковими установами та реальним сектором. Основною перешкодою для відновлення є брак фінансових ресурсів: обмежений доступ до фінансування ускладнює розширення, а високі про-

Рис. 1. Результати дослідження стану бізнесу в Україні 2024 рік

Джерело: розраховано авторами на основі [12]

центні ставки посилюють проблему; державна програма «Доступні кредити 5-7-9%» має адміністративні перепони (22% респондентів заявили про труднощі). Культура підприємництва залишається обмеженою, Україна має низькі позиції за рівнем ризиків підприємницької діяльності, відкритий доступ до інформації в ліцензійних реєстрах відсутній (16% підприємств стикаються з труднощами через це). У 2022–2023 роках логістичні обмеження через блокаду портів були головним викликом для експорту. Понад 71% компаній не залучені до ланцюгів постачання міжнародних компаній, а 57,2% ММСП працюють виключно на внутрішньому ринку [1].

Крім того запланована реформа спрощеної системи оподаткування згідно з Національною стратегією доходів до 2030 року створює ризики для бізнесу: збільшення ставок єдиного податку, обов'язкова реєстрація платниками ПДВ та ускладнення обліку можуть підвищити фіскальне навантаження та спровокувати тонізацію економіки. Це загрожує зменшенням податкових надходжень, що послабить фінансову стійкість громад, особливо в регіонах з критичним рівнем спроможності [7].

Висновки. Малий та середній бізнес, будучи ключовим елементом ринкової економіки України, стикається зі значними макроекономічними перешкодами, зумовленими неефективною фінансовою підтримкою, надмірним податковим тиском та законодавчими обмеженнями. Незважаючи на це, його роль

у відновленні національної економіки є вирішальною: він формує прошарок вітчизняних виробників, що створюють робочі місця, наповнюють внутрішній ринок товарами та послугами, а також відіграє суттєву роль у забезпеченні економічного розвитку територіальних громад, шляхом наповнення місцевих бюджетів податками, сприяючи тим самим підвищенню фінансовоекономічного потенціалу територій. Для подолання бар'єрів та реалізації цього потенціалу держава має сфокусуватися на:

- створенні інфраструктури та ефективної правової бази, спрямованої на розвиток громадських інститутів, що спеціалізуються на підтримці МСБ;

- системній підтримці бізнесу, яка має охоплювати фінансові та організаційні механізми: державні гарантії, регіональні програми розвитку, створення профільних органів влади для МСБ, використання фондів зайнятості, а також забезпечення доступу до інформаційних, кадрових та консультаційних ресурсів.

- оптимізації податкового навантаження (пільги, канікули для постраждалих бізнесів) та скороченні бюрократії.

Ці заходи дозволять посилити внесок малого бізнесу в економічний розвиток територіальних громад, наповнення місцевих бюджетів і підвищення їх фінансової спроможності, особливо в умовах воєнних наслідків, коли МСБ став однією з найважливіших галузей економіки країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. United Nations. Assessment of the Impact of the War on Micro-, Small-, and Medium-sized Enterprises in Ukraine. 2024. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/publications/otsinka-vplyvu-viyny-na-mikro-mali-ta-seredni-biznesy-v-ukrayini> (дата звернення: 02.04.2025).
2. Кількість діючих підприємств за видами економічної діяльності у розрізі регіонів (2014–2023). Державна служба статистики України. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/size_20.htm (дата звернення: 10.04.2025).
3. Кількість зайнятих працівників у суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва за видами економічної діяльності (2010-2023). Державна служба статистики України. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/size_20.htm (дата звернення: 12.04.2025).
4. Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва за видами економічної діяльності (2010-2023). Державна служба статистики України. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/size_20.htm (дата звернення: 15.04.2025).
5. Додана вартість за витратами виробництва суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва за видами економічної діяльності (2013-2023). Державна служба статистики України. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/size_20.htm (дата звернення: 15.04.2025).
6. Сушкова О., Осадчий Є. Оцінка впливу малого та середнього бізнесу на економічний розвиток та фінансову спроможність територіальних громад різних рівнів в Україні. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2021. 2(26). URL: <https://ir.stu.cn.ua/bitstream/handle/123456789/24436/141-153.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

7. Добрунік Т. Спрощена система оподаткування: фінансова значимість та пріоритети розвитку. *Економіка та суспільство*. 2024. (60). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-60-10>
8. Чекаловська Г., Короленко О. Роль малого та середнього бізнесу в економічній стабілізації та відбудові України після війни. *Modeling the development of the economic systems*. 2025. (1). 232–239. DOI: <https://doi.org/10.31891/mdes/2025-15-31>
9. Онищук І. Аналіз місцевих бюджетів за 2023 рік. *ОТГ всеукраїнська асоціація*. 2024. URL: <https://hromady.org/analiz-miscevix-byudzhetyv-za-2023-rik/> (дата звернення: 10.05.2025).
10. Слюз Т. Публічний звіт голови державної казначейської служби України. Державна казначейська служба України. 2023. URL: <https://surl.luh.gov.ua/> (дата звернення: 17.05.2025).
11. Казюк Я., Венцель В., Герасимчук І. Оцінка фінансової спроможності територіальних громад за підсумками 2023 року. *Децентралізація*. 2024. URL: <https://decentralization.ua/news/17881> (дата звернення: 17.05.2025).
12. Результати дослідження стану бізнесу в Україні в грудні 2024 року. *Дія бізнес*. URL: <https://business.dia.gov.ua/analytics/research/rezultaty-doslidzhennia-stanu-biznesu-v-ukraini-v-hrudni-2024-roku> (дата звернення: 21.05.2025)

REFERENCES:

1. United Nations. (2024) Assessment of the Impact of the War on Micro-, Small-, and Medium-sized Enterprises in Ukraine. Available at: <https://www.undp.org/uk/ukraine/publications/otsinka-vplyvu-viyny-na-mikro-mali-ta-seredni-biznesy-v-ukrayini> (accessed April 02, 2025).
2. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Kilkist diiuchykh pidpriemstv za vydamy ekonomichnoi diialnosti u rozrizi rehioniv (2014–2023) [State Statistics Service of Ukraine. Number of operating enterprises by type of economic activity by region (2014–2023)]. Available at: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/size_20.htm (accessed April 10, 2025).
3. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Kilkist zainiatykh pratsivnykiv u subiektiv velykoho, serednoho, maloho ta mikropidpriemnytstva za vydamy ekonomichnoi diialnosti (2010–2023). [State Statistics Service of Ukraine. Number of employed workers in large, medium, small and microenterprises by type of economic activity (2010–2023)]. Available at: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/size_20.htm (accessed April 12, 2025).
4. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Obsiah realizovanoi produktsii (tovariv, posluh) subiektiv velykoho, serednoho, maloho ta mikropidpriemnytstva za vydamy ekonomichnoi diialnosti (2010–2023) [State Statistics Service of Ukraine. Volume of products (goods, services) sold by large, medium, small and microenterprises by types of economic activity (2010–2023)]. Available at: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/size_20.htm (accessed on April 15, 2025).
5. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Dodana vartist za vytratamy vyrobnytstva subiektiv velykoho, serednoho, maloho ta mikropidpriemnytstva za vydamy ekonomichnoi diialnosti (2013–2023). [State Statistics Service of Ukraine. Value added by production costs of large, medium, small and micro enterprises by type of economic activity (2013–2023)]. Available at: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/size_20.htm (accessed on April 15, 2025).
6. Sushkova O., Osadchyi E. (2021) Otsinka vplyvu maloho ta serednoho biznesu na ekonomichni rozvytok ta finansovu spromozhnist terytorialnykh hromad riznykh rivniv v Ukraini [Assessment of the impact of small and medium-sized businesses on the economic development and financial capacity of territorial communities of different levels in Ukraine]. *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia – Problems and prospects of economy and management*. 2(26). Available at: <https://ir.stu.cn.ua/bitstream/handle/123456789/24436/141-153.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
7. Dobrunik T. (2024) Sproshchena systema opodatkuvannia: fiskalna znachymist ta priorytety rozvytku [Simplified taxation system: fiscal significance and development priorities]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and society*. (60). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-60-10>
8. Chekalovska H., Korolenko O. (2025) Rol maloho ta seredno biznesu v ekonomichnii stabilizatsii ta vidbudovi Ukrainy pislia viiny [The role of small and medium-sized businesses in the economic stabilization and reconstruction of Ukraine after the war]. *Modeling the development of the economic systems*. (1). 232–239. DOI: <https://doi.org/10.31891/mdes/2025-15-31>
9. Onyshchuk I. (2024) Analiz mistsevykh biudzhetyv za 2023 rik [Analysis of local budgets for 2023]. *OTG vseukrainska asotsiatsiia* [OTG All-Ukrainian Association]. Available at: <https://hromady.org/analiz-miscevix-byudzhetyv-za-2023-rik/> (accessed on May 10, 2025).

10. Sluice T. (2023) Publichnyi zvit holovy derzhavnoi kaznacheiskoi sluzhby Ukrainy [Public Report of the Head of the State Treasury Service of Ukraine]. *Derzhavna kaznacheiska sluzhba Ukrainy [State Treasury Service of Ukraine]*. Available at: <https://surl.lu/dxyuyp> (accessed on May 17, 2025).
11. Kaziuk Y., Ventsel V., Gerasimchuk I. (2024) Otsinka finansovoi spromozhnosti terytorialnykh hromad za pidsumkamy 2023 roku [Estimation of financial capacity of territorial communities for the year 2023]. *Detsentralizatsiia [Decentralizatsiya]*. Available at: <https://decentralization.ua/news/17881> (accessed on May 17, 2025).
12. Diia biznes. Rezultaty doslidzhennia stanu biznesu v Ukraini v hrudni 2024 roku. [Diya biznesa. Results of the study of the state of business in Ukraine in early 2024]. Available at: <https://business.dia.gov.ua/analytics/research/rezultaty-doslidzhennia-stanu-biznesu-v-ukraini-v-hrudni-2024-roku> (accessed on May 21, 2025).